

Roman Savnik:

Prirastek prebivalstva v Jugoslaviji v desetletju 1921 — 1931.

Na osnovi ljudskega štetja z dne 31. marca 1931.

(S karto.)

Drugo ljudsko štetje v Jugoslaviji se je vršilo dne 31. marca tega leta. Prédhodni rezultati popisa so priobčeni¹ sumarno po banovinah, srezih in mestih, ni pa še znana razvrstitev prebivalstva po veri in narodni pripadnosti. Državni statistični urad je v istem delu objavil tudi definitivne podatke o stanju prebivalstva na osnovi štetja z dne 31. januarja 1921 — in to v mejah upravnih področij, kakršna so obstojala na dan letošnjega ljudskega štetja.² S tem je omogočeno točno primerjanje kretanja prebivalstva v vseh delih države, čeprav sedanja administrativna delitev, ki bazira na zakonu z dne 2. septembra tekočega leta o izpremembah banovinskih mej, povsod ne odgovarja več oni, ki jo upošteva omenjena publikacija.

Banovine v okviru prejšnjih mej so imele po štetju iz l. 1921. in l. 1931. naslednje število prebivalstva:

Banovina	Prisotno prebivalstvo		Relativni prirastek v %	Gostota prebivalstva	
	l. 1921.	l. 1931.		l. 1921.	l. 1931.
Dravska	1,037.838	1,120.549	7·97	65·1	70·3
Savska	2,336.739	2,603.633	11·42	63·0	70·2
Donavska	2,107.658	2,310.220	9·61	69·9	76·6
Vrbaška	828.556	1,008.190	21·68	40·5	49·3
Drinska	1,354.200	1,693.073	25·09	45·8	57·2
Moravska	1,211.812	1,452.967	19·90	46·2	55·4
Primorska	786.357	882.920	12·28	40·6	45·6
Zetska	782.972	910.350	16·27	25·5	29·6
Vardarska	1,386.091	1,656.348	19·50	35·6	42·6
Področje Beograda	152.688	291.738	91·07	630·9	1,205·5
Jugoslavija	11,984.911	13,930.918	16·24	48·2	56·0

V zadnjem desetletju se je prebivalstvo Jugoslavije pomnožilo skoro za eno šestino, kar znači prirastek skoraj dveh milijonov ljudi.

¹ Prethodni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine u kraljevini Jugoslaviji, Beograd 1931.

² Podatki so povzeti iz publikacije Statistički pregled kraljevine Jugoslavije po banovinama prema zakonu od 3. oktobra 1929 god., Beograd 1930.

Ta napredek v evropskem okvirju ni nenavaden, čeprav je prav znaten. Tudi prebivalstvo drugih vzhodnoevropskih držav, n. pr. Bolgarije, Rumunije in Rusije narašča slično hitro, toda v očitnem nasprotju z državami zahodne, srednje in južne Evrope, ki izkazujejo mnogo manjše napredovanje. Prebivalstvo Češko-slovaške n. pr. je v tem razdobju naraslo le za 8·2%, Švice za 5·1%, Italije za 6·2%. Javlja se torej že v stopnji napredovanja razlika med manj naseljeno agrarno in gosto obljudeno industrijalizirano Evropo.

Slično razliko v napredovanju prebivalstva moremo opaziti v malem tudi v Jugoslaviji. Gotovo ni slučaj, da prebivalstvo najbolj naseljenih banovin na severu zelo umerjeno narašča in da najmanj napreduje v precej industrijski Dravski banovini. Tudi v Primorski banovini je napredek mnogo manjši kakor v ostali državi, kjer doseže svoj višek baš v njenem osrčju, v Drinski banovini.

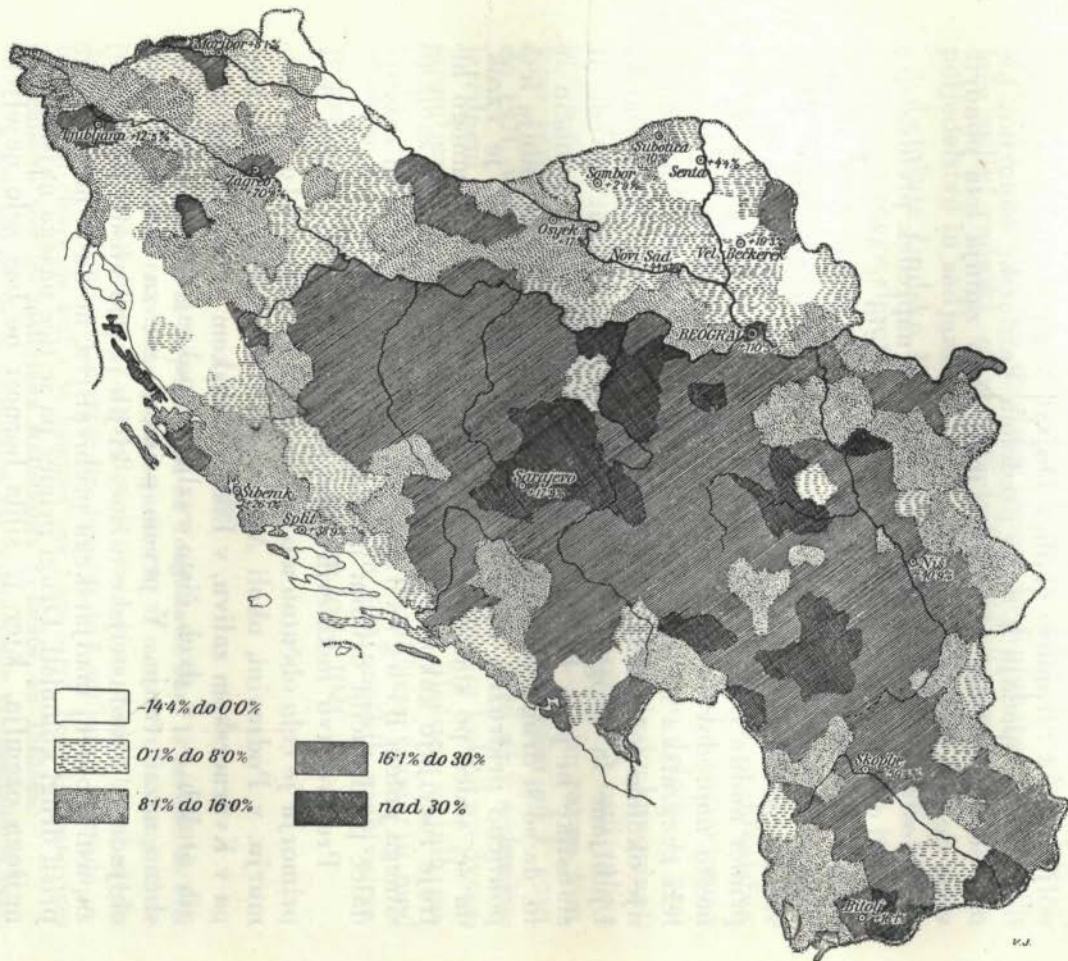
Zaradi neenakomernega naraščanja prebivalstva so že nastale v vrstnem redu banovin vidne spremembe. Glede naseljenosti je Drinska banovina prehitela Moravsko, Vrbaška banovina Primorsko, glede absolutnega prebivalstva pa je stopila Drinska banovina pred Vardarsko, a Zetska banovina pred Primorsko. Vendar je Zetska banovina še vedno najredkeje naseljena.

Počasnejše naraščanje prebivalstva ni torej tuje niti Jugoslaviji. Značilen pojav srednje Evrope se razteza mestoma tudi v našo državo.

Primerjanje kretanja prebivalstva v posameznih srezih nam nudi še točnejšo sliko. Sreze kot osnovo vpošteva priložena karta. Na njej mestne občine niso posebej vpoštevane, njihov napredek je vključen kar v dotičnem srezu. Le pri mestih z nad 30.000 prebivalci so posebej navedene spremembe prebivalstva v procentih. S tem so izpadle le mnoge netočnosti, kajti številne mestne občine so se v zadnjem deceniju s priključitvijo okoliških krajev znatno povečale, tega pa statistika za l. 1921. ne vpošteva. Zaradi tega je vsako medsebojno primerjanje razvoja mest zaenkrat nemogoče.

Razlika med sredino in periferijo države je na karti jasno vidna. Prebivalstvo osrednjega dela, med Savo, Uno, Moravo in razvodnicami savskih pritokov na eni ter jadranskih rek na drugi strani sklenjeno nadpovprečno narašča, na ozemlju izven navedenih mej skoro povsodi relativno, mestoma celo absolutno nazaduje. Le na redkih mestih se nadaljuje v periferijo ožji pas ozemlja z naglo naraščajočim prebi-

Prirastek prebivalstva v Jugoslaviji v desetletju 1921–1931.

valstvom. Do morja sledi preko navedenih razvodnic le teku Neretve in na drugem mestu do Boke Kotorske, to pa je v skladu z jakim prometom, ki gre tu preko iz zaledja k morju. Tudi preko ravninskih razvodnic med Moravo in Vardarjem je zaznamovati v ožjem pasu ozemlja nadpovprečno naraščanje prebivalstva prav do državne meje. Skopska kotlina, Pelagonija, Kočansko polje, dolina Strumice, okolica Dojranskega jezera in Gjevgejijsko polje spadajo k onim predelom Vardarske banovine, kamor so došle trume kolonistov in kjer so zadnja leta obnovitvena dela najbolj napredovala.

V ostalem se na periferiji uveljavlja napredek prebivalstva le v otokih. Večinoma hitreje napredujejo le večja mesta in njihova okolica. To je n. pr. slučaj pri Zagrebu. V Vojvodini kažejo v nasprotju z okolico to tendenco le mesta, čemur pa je vzrok razsežnost njihovega upravnega področja. Ravno obraten primer nudita Ljubljana in Maribor, kjer je bolj kakor mesto napredovala okolica. Vzrok temu pojavu je dejstvo, da leži geografska mestna meja daleč izven občinske. Napredovanje okolice znači tedaj le napredek predmestij, t. j. geografske Ljubljane in geografsko mišljenega Maribora, kar seveda iz statistike ni prav očito. Pretesen okvir obeh mestnih občin in to, da so si druga večja mesta naše države večinoma zadnja leta politično pridružila hitro se razvijajoča predmestja, je vzrok, da se, sodeč po statističnih podatkih — drugi kraji mnogo hitreje razvijajo kakor Ljubljana in Maribor. Vendar ni zanikati silnega poleta Beograda in Zagreba, ki v svojem razvoju daleč prednjačita drugim mestom v Jugoslaviji.

Prebivalstvo nekaterih obmejnih predelov na severu in v primorju je celo občutno absolutno nazadvalo. V Prekmurju, v Podravini, okoli Apatina in Alibunarja ter v Potisju, pa v Kvarnerskem zalivu, v Liki, v Gorskem kotaru ter na mnogih otokih — v dveh čisto različnih pokrajinah se uveljavlja slično nazadovanje. V prvem primeru gre za obmejne, gosto obljudene, neindustrijske nižine, ki jih je pod vtisom novih mej zapustilo precej madjarskega prebivalstva, ne da bi mesto njega prišli drugi kolonisti. Drugi primer pa se tiče našega najsiromašnejšega ozemlja, kjer je silila bornost ne baš zelo naseljene grude domačine že prej v tujino. Kakšen obseg je zavzelo izseljevanje v zadnjem desetletju, kaže najbolj drastično Hvar, ki ima letos 14,4% manj prebivalcev kakor l. 1921. Tudi ob severni meji, n. pr. v Prekmurju je zadnje čase kljub nazadovanju prebivalstva opazati slično, sicer manj stalno, pač pa tem jačje sezonsko izseljevanje delovnih sil, bodisi v tujino, ali pa drugam v državo.

V osrčju države je mestoma prebivalstvo izredno naraslo (nad 50%). To je opazati ob Zahodni Moravi v gospodarsko in prometno vse važnejšem trikotu med Čačkom, Kruševcem in Kragujevcem. Na Kosovem polju in v sosednjih pokrajinah, pa tudi v Metohiji in deloma ob Limu se odraža vpliv kolonizacije in umikanja živinoreje iz nižin v korist poljedelstva. Prebivalstvo pa silno narašča tudi na ozemlju, ki sega od Sarajevskega polja preko spodnje Drine do Kolubare in Save. Tu leže veliki rudniki, se razvija industrija, uspevajo živinoreja, poljedelstvo in sadjarstvo.

Letošnje ljudsko štetje je posebno važno, ker nam podaja bilanco mirnega desetletnega razvoja prebivalstva in s tem posredno tudi gospodarskih razmer poedinih delov Jugoslavije. Različne spremembe v številu prebivalstva često niso nastale izključno le prirodnim potom zaradi presežka rojstev nad smrtnimi slučaji, mnogokje so tudi plod selitev prebivalstva, ki je bilo v splošnem iz gosteje naseljenih pokrajin usmerjeno v notranjost države. Ne smemo tudi pozabiti, da so deloma ti predeli še nedavno čutili neugodje obmejne lege (Drinska banovina!) in so šele zdaj prav dobili pogoje takega napredka. A tudi vpliva političnih sprememb ne smemo precenjevati. Kajti ravno tam, kjer je prebivalstvo najbolj napredovalo, je v času od l. 1910. do 1921. večinoma tudi najbolj nazadovalo. Zato ni v sedanjem izrednem napredku toliko zreti novega procvita kakor predvsem stremljenje po obnovi predvojnega stanja. Blažitev vojnih posledic se kaže tudi v znatno boljšem številčnem razmerju med moškim in ženskim prebivalstvom. Na 1000 moških prebivalcev je prišlo l. 1921. 1040 ženskih, letos pa le še 1021.

Résumé.

L'accroissement de la population en Yougoslavie dans la période de 1921 à 1931. D'après le recensement qui a eu lieu le 31 mars 1931, la Yougoslavie compte 13,984.911 habitants. La population s'est accrue durant les 10 années dernières de 16·2 pour cent, c'est à dire presque de 2 millions. La densité relative s'est élevée de 48·2 à 56 hommes par 1 km carré. Pour les banovines particulières voir les matériaux statistiques, ci-inclus, au Tableau.

L'augmentation de la population est considérable et ressemble à celle des autres pays agraires de l'Europe orientale. Tout de même elle est de beaucoup plus grande au centre qu'à la périphérie de l'État.

On pourra étudier les différences dans cet accroissement de la population sur la carte ci-après qui, hors les arrondissements, prend en considération les villes dont la population surpasse 30.000. Quelques contrées peuplées près de la frontière de Hongrie présentent même une diminution absolue causée par l'émigration de l'élément magyar. On peut constater le

même phénomène partout le long de la côte où auparavant déjà, à cause de l'infertilité du sol karstique, on a observé une émigration excessive des indigènes. La population de l'île de Hvar p. ex., en ces 10 années, a diminué de 14·4 p. c.

Presque nulle part à la périphérie la population n'a augmenté plus de la moyenne (+ 16 p. c.). On trouve des cas contraires dans le bassin du Vardar (colonisation récente) et près des communications au littoral. Au reste, les villes et leurs environs sont seuls à présenter une augmentation considérable (p. ex. Zagreb). Cependant la statistique et la carte ne font pas ressortir partout ce fait comme il faudrait. Les communes urbaines, situées dans la plaine pannonienne, comprennent des superficies étendues et, par conséquent, aux alentours le progrès ne se fait plus sentir au même degré qu'ailleurs (p. ex. Subotica, Sombor, etc.). Par contre, dans la banovine de la Drave les territoires des villes sont si restreints que les environs accusent des avancements plus évidents que les villes (Ljubljana, Maribor). En réalité, ces villes (au sens géographique) augmentent tout aussi bien que les autres villes du pays parmi lesquelles il est vrai, Beograd et Zagreb se distinguent par un développement extraordinaire. D'ailleurs, toute comparaison de l'évolution ici est impossible, vu que les données concernant le nombre de la population pour les années 1921 et 1931 ne se rapportent pas toujours aux territoires de superficies égales, souvent, certaines villes ayant grandi par suite de l'incorporation des communes rurales voisines.

La population des parties centrales du Royaume grossit vite, par endroits elle a augmenté de plus de 30 p. c. Les causes de ce grand progrès sont multiples. L'accroissement naturel de la population est considérable, puis l'immigration se dirige de la périphérie vers les contrées centrales et enfin, nous nous trouvons ici en présence de la restauration économique en train — car c'est bien de cela qu'il s'agit surtout, plutôt que d'un progrès économique. C'est à dire que se sont justement les régions où l'augmentation est la plus remarquable qui, pendant les années 1910—1921, à la suite des guerres, ont perdu le plus de population. Aussi le fait que la proportion numérique des hommes et des femmes s'est améliorée nous prouve que les conséquences de la guerre se sont atténuées. En 1921 il y avait 1040 femmes sur 1000 hommes et en 1931, 1021 femmes sur 1000 hommes.

Svetozar Ilešič:

Planine ob dolnji Zilji.

Področje pričujočega proučevanja tvori dolinja Ziljska dolina od Šmohorja do južne beljaške okolice, ozemlje, ki se v dveh značilnostih odraža iz širšega pojma Ziljske doline. Prva značilnost je morfološka: v gorenjem delu razmeroma ozka, se dolina Zilje pod Šmohorjem na široko razmakne, obenem pa jo pričnejo tu spremljati široke, z glacijalnim materijalom prekrte predglacijalne terase. Še izrazitejša pa je razlika v etničnem sestavu prebivalstva: pri Šmohorju poteka, kakor znano, ostro izražena